

Llibertat religiosa, camí per la pau

Us oferim la intervenció del Sant Pare, Benet XVI, a la Basílica de Santa Maria dels Àngels a Assís el dijous 27 d'octubre de 2011.

JORNADA DE REFLEXIÓ, DIÀLEG I PREGÀRIA PER LA PAU I LA JUSTÍCIA AL MÓN "PELEGRINS DE LA VERITAT, PELEGRINS DE LA PAU"

Estimats germans i germanes,

Distingits caps i representants de les Esglésies i comunitats eclesials i de les Religions del món,

Estimats amics,

Han passat vint-i-cinc anys des que el beat Papa Joan Pau II va convidar per primera vegada els representants de les religions del món a Assís per a una pregària per la pau. Què ha passat des d'aleshores? A quin punt és avui la causa de la pau? Per aquell temps, la gran amenaça per a la pau al món provenia de la divisió del planeta en dos blocs enfrontats entre si. El símbol clamorós d'aquesta divisió era el mur de Berlín que, passant pel mig de la ciutat, traçava la frontera entre dos mons.

El 1989, tres anys després d'Assís, el mur va caure sense vessament de sang. De sobte, els enormes arsenals que hi havia rere del mur van deixar de tenir sentit. Van perdre la seva capacitat d'atemorir. El desig dels pobles d'ésser lliures era més fort que els armaments de la violència. La qüestió sobre les causes d'aquest enfonsament és complexa i no pot trobar una resposta amb fórmules simples. Al costat dels factors econòmics i polítics, però, la causa més profunda d'aquest esdeveniment és de caràcter espiritual: darrere el poder material ja no hi havia cap convicció espiritual. Al final, la voluntat de ser lliures va ser més forta que la por davant la violència, que ja no comptava amb cap suport espiritual.

Apreciem aquesta victòria de la llibertat, que va ser sobretot també una victòria de la pau. I cal afegir en aquest context que, encara que no es tractés només, i potser ni tan sols en primer lloc, de la llibertat de creure, també es tractava d'ella. Per això, podem relacionar també tot això en certa manera amb la pregària per la pau.

Però, què ha passat després? Malauradament, no podem dir que des d'aleshores la situació s'hagi caracteritzat per la llibertat i la pau. Encara que no hi hagi a la vista amenaces d'una gran guerra, el món està malauradament ple de discòrdia. No es tracta només que hi hagi guerres freqüentment aquí o allà, és que la violència com a tal sempre hi és potencialment present, i caracteritza la condició del nostre món. La llibertat és un gran bé. El món de la llibertat, però, s'ha mostrat en bona part sense orientació, i molts tergiversen la llibertat entenent-la com a llibertat també per a la violència. La discòrdia assumeix formes noves i espantoses, i la lluita per la pau ens ha d'estimular tots nosaltres d'una manera nova.

Tractem d'identificar més de prop els nous rostres de la violència i la discòrdia. A grans trets -segons el meu parer-, es poden identificar dues tipologies diferents de noves formes de violència, diametralment oposades per la seva motivació, i que manifesten després moltes variants en les seves particularitats.

Tenim en primer lloc el terrorisme, on, en lloc d'una gran guerra, es fan servir atacs molt precisos, que han de colpejar destructivament en punts importants a l'adversari, sense cap respecte per les vides humanes innocents que d'aquesta manera resulten cruelment ferides o mortes. Als ulls dels responsables, la gran causa de perjudicar l'enemic justifica tota forma de crueltat. Es deixa de banda tot allò que en el dret internacional ha estat comunament reconegut i sancionat com a límit a la violència.

Sabem que el terrorisme sovint és motivat per raons religioses i que, precisament el caràcter religiós dels atacs serveix com a justificació per a una crueltat despietada, que creu poder relegar les normes del dret per raó del «bé» pretès. Aquí, la religió no està al servei de la pau, sinó de la justificació de la violència.

A partir de la Il·lustració, la crítica de la religió ha sostingut reiteradament que la religió era causa de violència, i amb això ha fomentat l'hostilitat contra les religions. En aquest punt, que la religió motivi la violència és una cosa que, com a persones religioses, ens ha de preocupar profundament. D'una forma més subtil, però sempre cruel, veiem la religió com a causa de violència també allà on es practica la violència per part de defensors d'una religió contra els altres.

Els representants de les religions reunits a Assis el 1986 van voler dir -i nosaltres ho repetim amb vigor i gran fermesa- que aquesta no és la veritable naturalesa de la religió. N'és més aviat la deformació i contribueix a la seva destrucció. Contra això, s'objecta: Quina és la veritable naturalesa de la religió? La vostra pretensió, no es deriva potser que la força de la religió s'ha apagat entre vosaltres? I altres diran: És que hi ha realment una naturalesa comuna de la religió, que es manifesta en totes les religions i que, per tant, és vàlida per a totes? Hem d'afrontar aquestes preguntes si volem contrastar de manera realista i creïble el recurs a la violència per motius religiosos.

Aquí es troba una tasca fonamental del diàleg interreligiós, una tasca que s'ha de subratllar de nou en aquesta trobada. A aquest punt, voldria dir com a cristià: Sí, també en nom de la fe cristiana s'ha recorregut a la violència en la història. Ho reconeixem plens de vergonya. És absolutament clar, però, que aquest ha estat un ús abusiu de la fe cristiana, en clar contrast amb la seva veritable naturalesa. El Déu en què els cristians creiem és el Creador i Pare de tots els homes, per al qual tots són entre si germans i germanes i formen una única família. La Creu de Crist és per a nosaltres el signe del Déu que, en el lloc de la violència, hi posa el patir amb l'altre i l'estimar amb l'altre. El seu nom és «Déu de l'amor i de la pau» (2Co 13, 11).

És tasca de tots aquells que tenen alguna responsabilitat de la fe cristiana el purificar constantment la religió dels cristians partint del seu centre interior, perquè -malgrat la debilitat de l'home- sigui realment instrument de la pau de Déu al món.

Tot i que una tipologia fonamental de la violència es funda avui religiosament, posant amb això les religions enfront de la qüestió sobre la seva naturalesa, i obligant-nos tots a una purificació, una segona tipologia de violència d'aspecte multiforme té una motivació exactament oposada: és la conseqüència de l'absència de Déu, de la seva negació, que va a l'una amb la pèrdua d'humanitat. Els enemics de la religió -com hem dit- hi veuen una font primària de violència en la història de la humanitat, i en pretenen per tant la desaparició.

El "no" a Déu, però, ha produït una crueltat i una violència sense mesura, que ha estat possible només perquè l'home ja no reconeixia cap norma ni cap jutge per sobre d'ell, sinó que prenia com a norma només ell mateix. Els horrors dels camps de concentració mostren amb tota claredat les conseqüències de l'absència de Déu.

No voldria aturar-me aquí sobre l'ateisme imposat per l'Estat; voldria parlar més aviat de la «decadència» de l'home, com a conseqüència de la qual es produeix de manera silenciosa, i per tant més perillosa, un canvi del clima espiritual. L'adoració de Mammó, del tenir i del poder, es revela com una anti-religió, en la qual ja no compta l'home, sinó únicament el benefici personal. El desig de felicitat degenera, per exemple, en un afany desenfrenat i inhumà, com es manifesta en la submissió a la droga en les seves diverses formes.

Hi ha alguns poderosos que fan amb ella els negocis, i després també molts d'altres seduïts i arruïnats per ella, tant en el cos com en l'ànima. La violència esdevé una cosa normal i amenaça amb destruir la nostra joventut en algunes parts del món. Ja que la violència arriba a fer-se normal, hom destrueix la pau i, en aquesta manca de pau, l'home es destrueix a si mateix

L'absència de Déu porta al decandiment de l'home i de l'humanisme. Però, on és Déu? El coneixem i el podem mostrar de nou a la humanitat per fundar una pau veritable? Resumim abans que res breument les reflexions que hem fet fins ara.

He dit que hi ha una concepció i un ús de la religió per la qual aquesta esdevé font de violència, mentre que l'orientació de l'home vers Déu, viscuda rectament, és una força de pau. En aquest context, m'he referit a la necessitat del diàleg, i he parlat de la purificació, sempre necessària, de la religió viscuda. D'altra banda, he afirmat que la negació de Déu corromp l'home, el priva de mesures i el porta a la violència.

Al costat d'aquestes dues formes de religió i anti-religió, hi ha també al món en expansió de l'agnosticisme una altra orientació de fons: persones a les quals no els ha estat donat el do de poder creure i que, no obstant això, busquen la veritat, són a la cerca de Déu. Persones com aquestes no afirmen simplement: «No hi ha cap Déu». Pateixen a causa de la seva absència i, cercant l'autèntic i el bo, són interiorment en camí cap a Ell.

Són «pelegrins de la veritat, pelegrins de la pau». Plantegen preguntes tant a una banda com a l'altra part. Desposseeixen els ateu combatius de la seva certesa falsa, amb la qual pretenen saber que no hi ha un Déu, i els conviden a que, en comptes de polèmics, esdevinguin persones en recerca, que no perden l'esperança que la veritat existeixi i que nosaltres podem i hem de viure en funció d'ella. També apel·len als seguidors de les religions, perquè no considerin Déu com una propietat que els pertany fins al punt de sentir-se autoritzats a la violència respecte dels altres.

Aquestes persones cerquen la veritat, busquen el veritable Déu, la seva imatge en les religions, que per la manera en què moltes vegades es practiquen, queda sovint amagada. Que ells no assoleixin trobar Déu, depèn també dels creients, amb la seva imatge reduïda o deformada de Déu. Així, la seva lluita interior i el seu interrogar-se és també una crida als creients a purificar la seva pròpia fe, perquè Déu -el veritable Déu- es faci accessible. Per això, he convidat a propòsit a representants d'aquest tercer grup a trobar-nos a Assís, que no només reuneix representants d'institucions religioses. Es tracta més aviat de l'estar junts en

camí cap a la veritat, del compromís decidit per la dignitat de l'home i de fer-se càrrec en comú de la causa de la pau, contra tota mena de violència destructora del dret.

Per concloure, voldria assegurar-vos que l'Església catòlica no desistirà en la lluita contra la violència, en el seu compromís per la pau al món. Estem encoratjats pel desig comú d'ésser «pelegrins de la veritat, pelegrins de la pau».